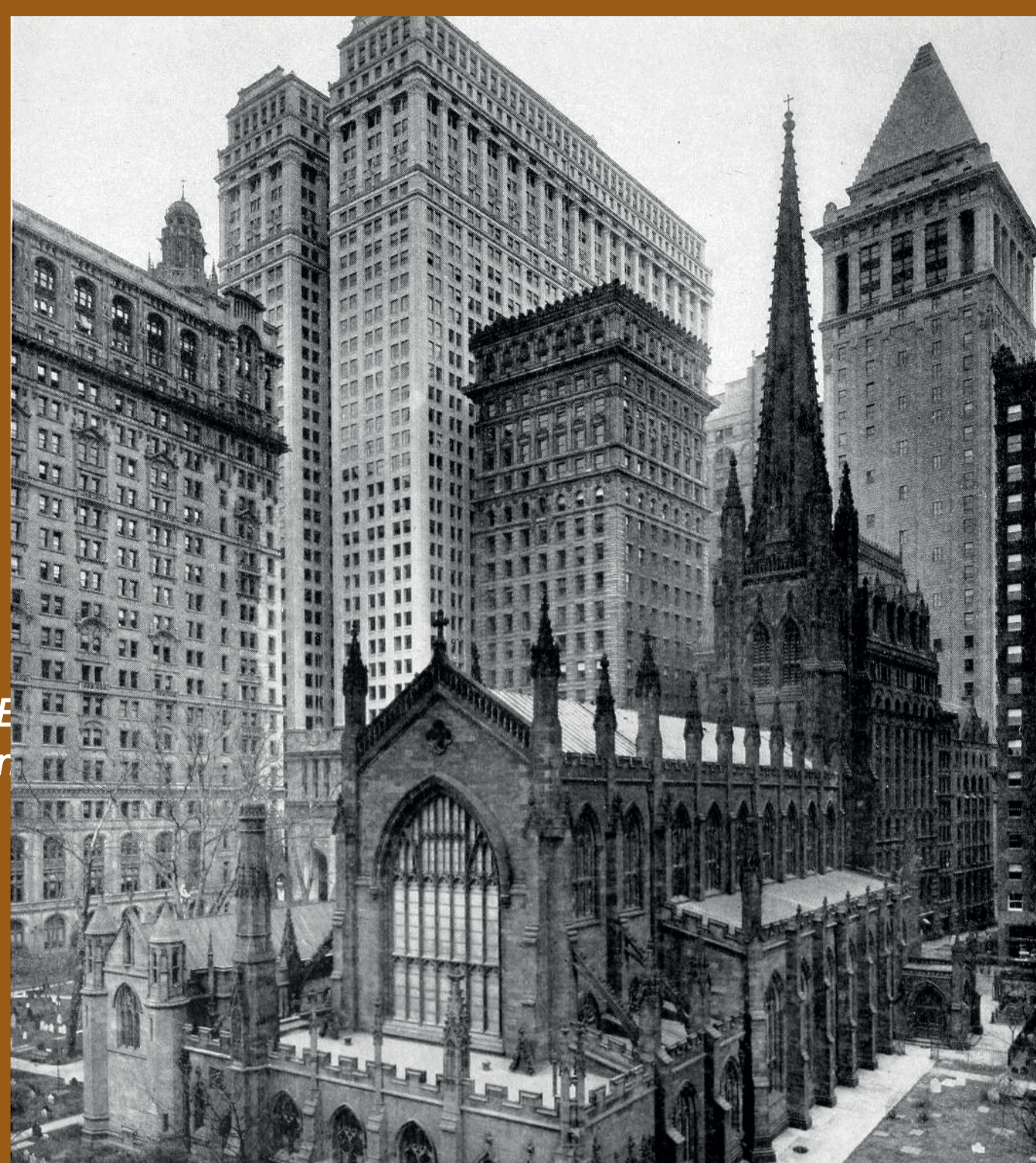

AMERIKA

New York, 1896

Jensens første udlandsrejse gik til New York i 1896. Den ugelange tur over Atlanten med emigrantskibet *Norge* blev betalt med honoraret for debutromanen *Danskere* (1896). I bagagen havde Jensen et håb om at finde arbejde og om måske at kunne slå sig ned i Den nye Verden. Ikke ulig hvad mange fra barndommens Himmerland havde gjort i 1800-årenes store udvandringsbølger.

Efter tre måneder i det fremmede rejste Jensen tilbage til Danmark med uforrettet sag, men indtrykkene fra Amerika havde bidt sig fast. De blev fikspunkter i Jensens litterære produktion og verdensopfattelse gennem resten af forfatter-skabet.

Trinity Church på Broadway i New Yorks Wall Street-område. Indtil 1869 var tårnet Amerikas højeste bygning. Men som Jensen i 1939 konstaterede: "[Kirkens] Spir drukner mellem glænde Facader et halvt Hundrede Etager op i Dagslyset".

Den nye Verden

Efter gennembruddet som journalist og forfatter besøgte Jensen atter Amerika i 1902 og 1905. Efter den historiske roman *Kongens Fald* (1901) og rejseskildringerne fra Østen fandt Jensen inspiration til sine moderne "amerikaner-romaner" *Madame d'Ora* (1904) og *Hjulet* (1905). Rejseoplevelserne gav også stof til en række artikler, hvoraf flere kom til at indgå i bogen *Den nye Verden* (1907). I de år blev Amerika en katalysator for Jensens egen genfødsel som kunstner og forfatter.

Fra *Den nye Verden* skrev Jensen begejstret om den "ildfaste" Præsident Roosevelt og den skurkagtige men også stærkt fascinerende aviskonge Randolph Hearst. Han oversatte digteren Walt Whitmann til dansk, og skrev malende om amerikanske folketyper, om *Negeren* og *Arbejderen*, ligesom han berettede fra både kraftværkerne ved Niagara Falls og om jordskælvet i San Fransisco.

Liv, Flugt, Drift og Appetit...

For Jensen var Amerika lig med "*Liv, Flugt, Drift og Appetit*". Amerika var: "...en Verden, ikke væsensforskellig fra vor egen, kun friskere, den er os alle sammen forfra i større og lykkeligere Stil". Som en slags abstrakt poetisk symbol hang Amerika som bagtæppe for Jensens ideal om det suveræne, handlekraftige menneske, hvis vandring op igennem historien han skildrede i romanserien *Den lange Rejse* (1908-1922).

fra Hollywood skrev Jensen begejstret om skuespillerinden Jeanette McDonald og filmmediet. "Automobiler, Flyvemaskiner, Filmen og Radioen. Alle har de bidraget til at føre Mennesker nærmere til hinanden."

Fødested for en ny menneskelighed

Mens oplevelserne i Østen gav Jensen et kig ned i forhistoriens brønd, oplevede han den amerikanske smeltedigel som et fremtidsscenario for menneskeheden. Alle jordens folkeslag blandet sammen med hinanden.

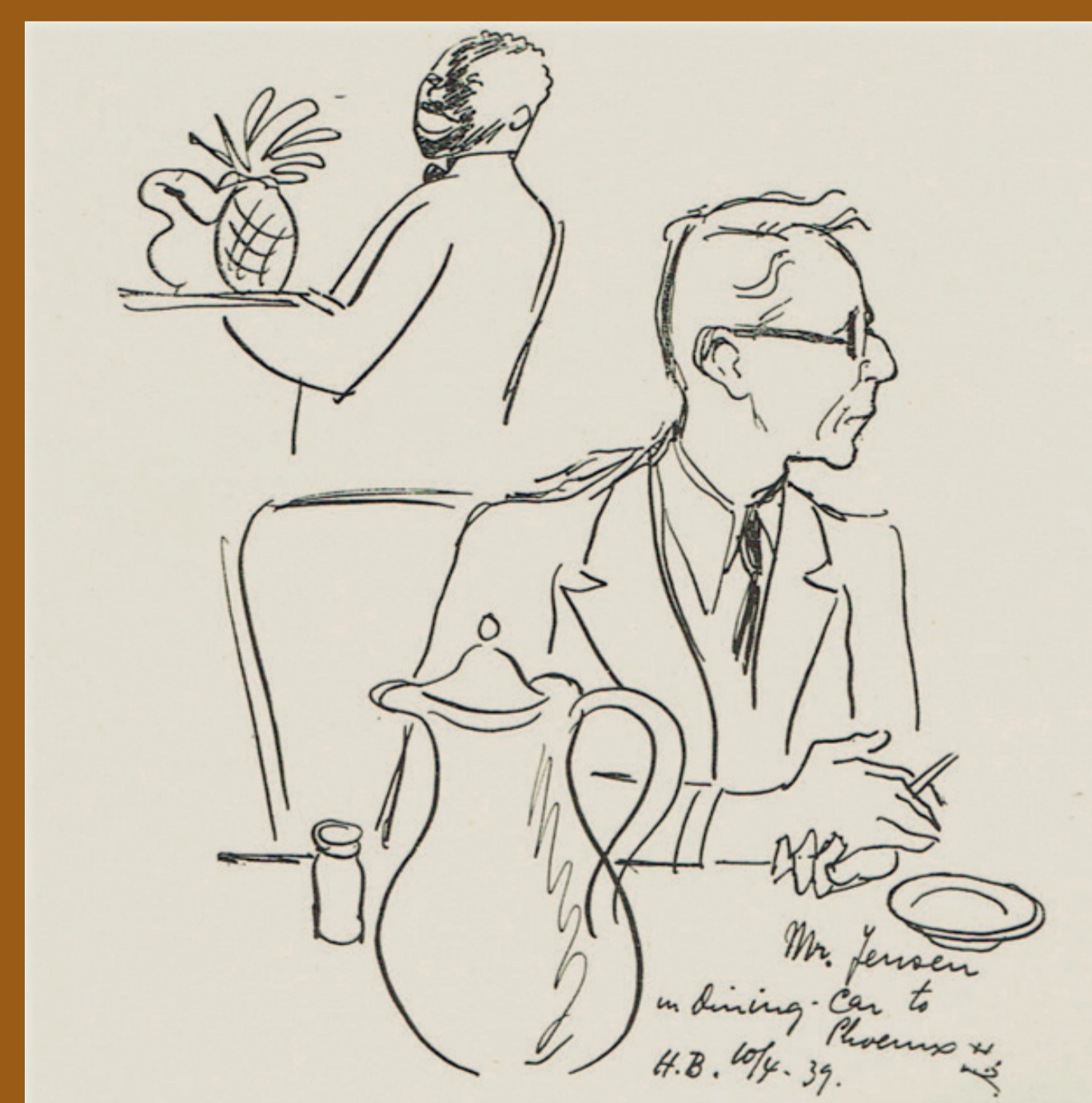
Alt imens var Jensen vidne til, hvordan nationalismen sejrede i Europa og vendte befolkningerne mod hinanden. Verdenskrigen fra 1914-18 mellem kontinentets store kolonimagter kostede millioner af døde og gjorde en ende på al ubekymret fremskridtsoptimisme.

På trods af sin egen voksende skepsis overfor den amerikanske drøm vedblev Jensen derfor at hylde Amerika og verdens få "...Babelstårne med Amnesti for Folk af enhver Oprindelse og Tro". Singapore, Kairo og så selvfølgelig New York. "Et Folkefællesskab begyndt forfra". "Et Antropologisk Laboratorium". "Et Fødested for en ny Menneskelighed".

Fristaterne

En længere Amerikarejse i 1939 bragte Jensen tværs over kontinentet, fra Atlanten til Stillehavskysten. New York blev oplevet med 40 år i bakspejlet. Jensen rejste gennem Sydstatene mod vestkysten til Los Angeles, hvor han begejstret berettede om et besøg i Walt Disneys filmstudier og om filmmediets store fremtid.

I takt med fascismens og kommunismens fremmarch i 1930'erne stod Amerika mere end nogensinde som hjemsted for den personlige frihed og det borgerlige, oplyste demokrati. "*Fristaterne - har det nogensinde lydt med en bedre, haabefuldere Klang end det gør nu, nu?*" spurgte Jensen retorisk i sin samling rejsebreve *Fra Fristaterne*, der blev udgivet netop i den skæbnesvangre september måned 1939, med den anden store verdenskrig for døren.

Tegneren Hans Bendix (1898-1984) rejste i 1939 med Jensen tværs over Amerika. Her er Jensen forevigt i spisevognen mod Phoenix.

” (...) Livslyst er den Egenskab der ligger øverst, naar man i en Fart skal sige noget om Amerikaneren.

MEMPHIS, 1903

Efter opholdet i Asien går Jensen i oktober 1902 i land i San Francisco og rejser snart efter vestpå mod Chicago. De følgende vintermåneder tilbringer han i den store amerikanske industriby, som med sin "kobberrøde Ildluft" og "milelange Klint af Taarnhuse som et Baal af Sten og Metal" er det "Kraftige Helvede", som maler det moderne Amerika sammen.

I det disede og vinterknugede Chicago har Jensen ikke held med at opbygge et publikum i den store danskerkoloni, som ellers findes i byen. De fleste er uudannede og ikke videre modtagelige for Jensens evner, hverken som skuespilforfatter eller skribent.

Så snart vejret tillader det, tager Jensen på en jagttur sydpå til Arkansas og strander undervejs i den lille by Brinkley på jernbanestrækningen mellem Memphis og Little Rock. Stemningen afsætter sig i det måske berømteste af Jensens undomsdigte, nemlig *Paa Memphis Station*.

...som en Danser, der er Herre på Gulvet!

*(...) Og se nu, se hvor Mississippi
i sin Seng af oversvømmede Skove
vaagner mod Dagen!
Se hvor Kæmpefloden nyder sin Bugtning!
Hvor den flommer kongeligt i Bue og svinger Flaader
af Træer og laset Drivtømmer i sine Hvirvler!
Se hvor den fører en uhyre Hjuldamp
i sin Syndflodsfavn
som en Danser, der er Herre paa Gulvet!
Se de sunkne Næs - Oh hvilken urmægtig Ro
over Landskabet af druknede Skove!
Ser du ikke, hvor Strømmens Morgenvande
klæder sig milebredt med Dagens tarvelige Lys
og vandrer rundt under de svangre Skyer!*

*Fat dig også du, Uforsonlige!
Vil du aldrig glemme, at man lovede dig Evigheden?
Forholder du Jorden din arme Taknemlighed?
Hvad vil du da med dit Elskerhjærte?*

NIAGARA, 1905

I efteråret 1905 rejser Jensen for tredje gang til Amerika. Med de to moderne amerikaner-romaner *Madame d'Ora* og *Hjulet* bag sig, er det planen denne gang at samle stof til en bog om New York. I selskab med sin hustru Else har Jensen dog svært ved at genfinde sin tidligere begejstring for New Yorks gader og højhuse. Pengene er små, og det er svært at få noget fra hånden som nygift i Den nye Verden.

Sammen rejser ægteparret Jensen ind i landet for at opleve vandfaldene ved Niagara Falls. Turisterne flokkes i de storslåede naturomgivelser: *Ih og åh!* Jensen har svært ved at opmønstre helt den samme rutinemæssige begejstring. De 17 millioner hestekræfter derimod, som bruser vildt i Niagaras faldende vandmasser, kraftværkerne *"...og skal vi saa tale om Turbinerne?"*

...tyst som Rummet mellem de vandrende Kloder...

Paa den amerikanske Side af Faldet er der bygget to Kraftstationer, og et nyt stort Anlæg er under Arbejde paa den kanadiske Side.

En saadan Kraftstation er i Principet meget simpel. Vandet ledes ind fra et Sted overfor Faldene, trænger gennem Turbinerne, der er sænket ned i Jorden lige saa dybt som Faldets Højde, og løber gennem en Tunnel ud ved Faldets Fod. Turbinerne selv ser ud som kæmpemæssige Dampskibsskruer i lodret Stilling, der har Propellen i den nedre Ende og foroven driver en Dynamo. Af Vandet spores ikke en Draabe. Man hører det som et bjergtungt Sus bag Rørene i den kolde Kløft, der er ført halvandet hundrede Fod ned under Jorden, og hvorfra de roterende Aksler gaar gennem Tasmørket op til Gulvet i Dynamohallen. Her ser man elleve vandrette Dynamoer staa fuldkommen stille og snurre rundt som gigantiske Toppe. Man maa gaa nær til for at se, at de roterer, saa lidt Forskel er der paa blankt Staal i Bevægelse og i Ro. De synger, toner som Telefonpæles Sus, der melder langt, som en malende Bisværm i Solskin og Blomsterduft. En lun Vind, mættet med Lugten af elektriske Gnister, staar ud fra Dynamoen, en Kværnlugt, sød og ør som Luften efter Tordenvejr, som Gassen i Skoven under Løvspring. Hallen er saa proper og rolig som en Kirke, nogle faa Mænd gaar rundt og holder Øje med Maaleurene, ellers er der ikke andet end disse elleve elektriske Kværne, der suser og suser som en Evighedsblæst hen over Havlyden fra de elleve Turbiner dybt nede i Jorden. Her er saa tyst som i Rummet mellem de vandrende Kloder, her er ligesom dødsstille . . . men hvis man vil aabne Munden og sige noget, hører man ikke sin egen Stemme.

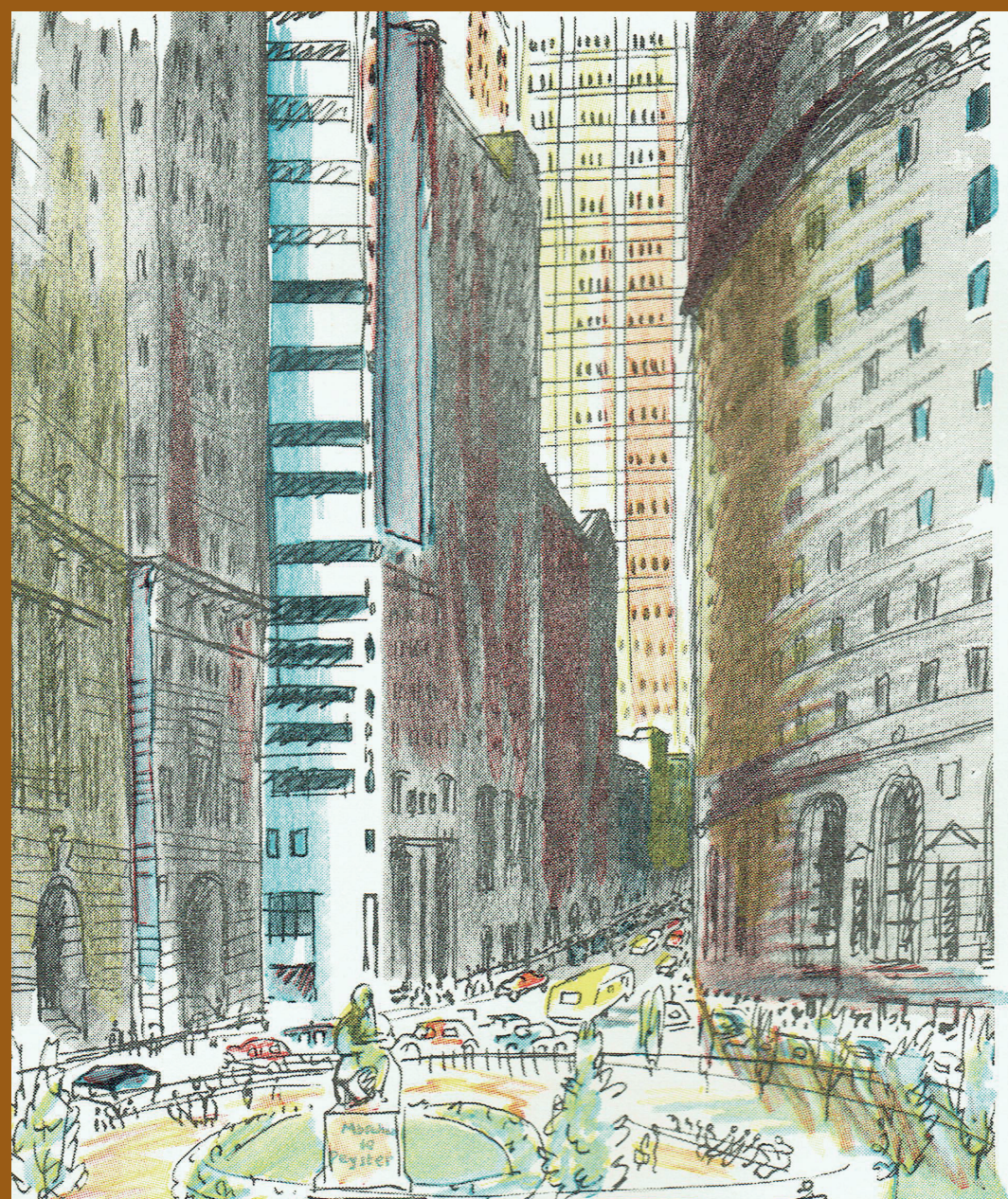
Den nye Verden (1907)

NEW YORK, 1939

Amerika har siden den første rejse i 1896 været det kompas, hvormed Jensen navigerede ind i fremtiden. I et tilbageblik under den sidste Amerikarejse i 1939 angiver han kursen med ordene: teknik og trafik. To ord der på én gang kendetegner det moderne Amerika og samtidigt giver et signalet af det foregående halve århundredes udvikling. Med trafikken som metafor kan Jensen fra 65. etage se ud over Amerika - og tilbage på sit eget forfatterskab - som en konstant voksende organisme.

...en langsom Strøm af Blodlegemer.

...Set ovenfra, som f.Eks en berømt Kafé, Rainbow-room, oppe paa 65. Sal af en af de kolossale Bygninger i Rockefeller-center, tager Gaderne dybt nede sig ud som et Blodkarnet, hvori der gaar en langsom Strøm af Blodlegemer, ganske som i Svømmehuden af en Frø set under Mikroskop, (...) paa Vejene til og Fra New York, over Hængebroer og Viadukter, ad brede dobbelte Autostradaer, kører, kører Bilerne som eet sammenhængende Bændel af Vogne, det ene Bændel med, det andet imod; Benzinstationerne uden for Byen paa Færdselsaarerne ad Pensylvanien til, er et specifikt Træk ved amerikansk Trafik, alle med et malerisk forsøg, hver paa sin maade, smaa Slotte, som ved et eller andet Trick henleder Opmærksomheden paa sig; de markerer Færdselen paa alle Veje gennem hele det udstrakte Amerika. En begyndende Bebyggelse grupperer sig ved dem, Værtshuse, smaa Gader af de lette Træhuse, der karakteriser Amerika uden for Byerne. Bilfærdselen medfører en slags Metastase, Groceller der spredes gennem alle Aarer og lægger Grunden til nye Vækstpunkter

Indtryk fra New York gengivet af tegneren Hans Bendix i bogen Med ryggen til Europa, 1939.

Fra Fristaterne (1939)

NEW YORK, 1905

Amerika er en smeltedigel for alle jordens folkeslag og racer, og landet byder på mange indtryk, der er fremmede for et dansk publikum. Et oplagt emne med interesse for en hjemlig læserskare er den sorte del af Amerikas befolkning. I portrættet af Negeren giver Jensen et tidstypisk udtryk for den biologiske menneskeopfattelse, hvor hudfarve på forhånd afgør et menneskes placering på udviklingens stige.

- ...en forslagen og livsglad Sjæl.

Man har ikke været mange Timer i De forenede Stater, før man støder paa Negren og øjeblikkeligt indtages af det groteske, menneskelignende Fysiognomi, der har Humor i sig selv og spiller indvendig fra af en forslagen og livsglad Sjæl. Der er en vis folkelig Morgenmunterhed over Negren, en Ufordærvethed, der gør ham til en Fest for sig selv. Det Par Aarhundreder i andre Omgivelser har ikke taget Skovnaturen fra ham. Men man har heller ikke truffet mange Negre, før man med Beklagelse har lært, at det ikke gaar an at lade sig vinde af dem. De staar ikke for god Behandling. De kryber som Pudler og er glade til; prøv ikke flere Sider af deres Væsen! En Neger, der har logret sig ovenpaa og føler sig som Manden, maa helst mødes med en Kæp. Dette er der ikke noget at sige til. I Negrernes Kristendom fremtræder Adam jo som bekendt sort for Herrens Ansigt.

Den nye Verden (1907)

ATLANTEN, 1939

Jensen når inden krigsudbrudet i 1939 at foretage en sidste rejse over Atlanten. 43 år efter sit første besøg i Amerika. Det halve århundredes enorme forandringer måler Jensen med minder fra den første overfart med dampskibet *Norge*, 3 uger undervejs med hundredvis af udvandrere stuvede under dæk. En verden til forskel fra 1930'ernes moderne passagerskibe som *Drottningholm* eller *Normandie*, der gør turen fra København til New York på en uges tid. Verden er i sandhed blevet mindre....

...hushøjt skridende Vandbjerge.

Ingen Baad jeg senere har sejlet med slingrede saa fantastisk som "Norge", eller red så afgrundsdybt op og ned i Atlanterhavssøerne som den. Det Atlanterhav jeg ved den lejlighed gjorde Bekendtskab med er senere gået tabt for mig, simpelthen fordi man nu ser Søen ovenfra, fra de høje moderne Skibe; den gang saa man den fra nedden, næsten i Niveau med Havfladen, og i haardt Vejr rejste Søerne sig som en snæver Horisont af hushøjt skridende Vandbjerge, flaskegrønt gennemskinnede i toppen, med Baaden dybt nede i et Trug i midten, og naar Baaden red op saa man ud over avancerende Kolonner af det ene Niagara bag ved det andet. Uger igennem stod Dækket under Vand og nedgangene til Mellem-dækket, hvor flere hundrede Emigranter fra alle tre skandinaviske Lande befandt sig, måtte holdes lukkede. Man forestille sig hvilken Overfart de har haft!

Fra Fristaterne (1939)